

ПЕРСПЕКТИВИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПАТОФІЗІОЛОГІЇ ЯК НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Акімов О.Є., Костенко В.О.

Охарактеризовано можливі зміни в структурі викладання патофізіології, необхідні для адаптації навчальних програм до сучасних викликів у освітньому просторі України. Проаналізовано модель Атамана О.В. і запропоновано власну модель структури дисципліни.

Ключові слова: освітній простір, медична освіта, патофізіологія, реструктуризація, перспективи.

The article examines possible changes in the pathophysiology teaching structure necessary for adapting curricula to modern challenges in the educational space of Ukraine. We analyzed the model, proposed by Ataman O.V., and developed own model of discipline structure.

Keywords: educational space, medical education, pathophysiology, restructuring, perspectives.

Сучасний освітній простір в Україні перебуває в стані турбулентних змін. Цей стан викликаний, з одного боку, активним реформуванням системи вищої медичної освіти Міністерством охорони здоров'я України, з іншого – тим, що Україна все більше інтегрується в європейський економічний та освітньо-науковий простір. Це вимагає від випускників українських закладів вищої медичної освіти все більшої кількості компетентностей. Забезпечення здобуття випускниками необхідної кількості компетентностей стало одним із найважливіших завдань сучасної медичної освіти в Україні.

У нашій попередній роботі колектив авторів акцентував увагу на труднощах, які виникають у підготовці студентів на кафедрі патофізіології УМСА до інтегрованого іспиту «The International Foundations of Medicine» (IFOM) [1], та шляхах їх подолання. Проте розв'язання питання про підвищення конкурентоспроможності випускників українських медичних вишів неможливе лише шляхом «декоративних» змін. Необхідні фундаментальні зміни в структурі дисципліни.

Натепер дисципліна викладається на 3 курсі медичного факультету і розділена на 2 модулі: «Загальна патофізіологія» та «Патофізіологія органів і систем». До першого модуля включені 10 лекційних годин, 30 годин практичних занять і 57 годин відведені на СРС. До другого модуля включені 22 лекційні години, 40 годин практичних занять і 51 година для самостійного опрацювання.

Одним із сучасних викликів для викладання патофізіології стало «накопичення фактичного матеріалу», оскільки патофізіологія – це наука, що динамічно розвивається. Один із провідних патофізіологів України професор Атаман О.В. зазначає у своїй праці [3], що розрив між фактичними знаннями і знаннями, викладеними в підручниках із дисципліни, щороку збільшується. Атаман О.В. також зазначає, що у зв'язку зі зміною ролі фундаментального наукового знання в діяльності сучасного лікаря необхідні зміни в підході до викладання патофізіології [3].

У своїй праці [2] автор виклав власне бачення майбутньої структури дисципліни: «Базовий курс», «Курс клінічної патофізіології» та «Курс фундаментальної патофізіології». «Базовий курс» має передувати клінічній дисциплінам і посідати центральне місце в підготовці майбутніх лікарів, він має бути усталеним, за аналогією з біохімією, нормальною анатомією, нормальною фізіологією, і містити збалансовані наукові факти й теоретичні уявлення (філософія медицини) [2]. «Курс клінічної патофізіології» має пропонуватися лікарям-інтернам і для підвищення кваліфікації лікарів; цей курс має навчити лікаря-інтерна біля ліжка хворого аналізувати можливі причини і механізми розвитку хвороби, походження симптомів і синдромів, виявлених у пацієнта [2]. «Курс фундаментальної патофізіології» за своїм змістом має бути динамічною дисципліною. Її слід вивчати особам, які будуть долучатися до науково-дослідної діяльності. Відповідний курс має стати невід'ємною частиною програми підготовки науково-педагогічних кадрів (аспірантів, докторантів) [2].

Запропонована Атаманом О.В. модель змін у структурі дисципліни має позитивні положення. По-перше, вона сприяє демократизації освітнього процесу, даючи змогу здобувачеві вищої освіти обрати потрібний йому курс («Курс клінічної патофізіології» або «Курс фундаментальної патофізіології»). По-друге, викладання «Курсу клінічної патофізіології» під час навчання в інтернатурі сприятиме формуванню клінічного мислення молодих лікарів. По-третє, «Курс фундаментальної патофізіології» дозволить здобувачам наукових ступенів поглянути на своє дисертаційне дослідження з іншого боку (філософсько-теоретичного, фундаментального) і підвищить загальну якість досліджень.

Проте ця модель має і низку недоліків. «Усталеність» «Базового курсу» може спотворити уявлення студентів про механізми розвитку патологічних процесів. На нашу думку, недоцільно викладати патофізіологію лише починаючи з клітинного рівня, оскільки більшість патологічних процесів починаються з субклітинного чи молекулярного рівня.

Перспективним напрямом змін у структурі дисципліни вважаємо розділення в часі викладання чинної структури дисципліни. Модуль 1 «Загальна патофізіологія» варто викладати без змін у часі викладання, на 3 курсі медичного факультету. Проте перший модуль має ввібрати в себе всю кількість годин, які нині виділені на опанування дисципліни. За рахунок цих додаткових годин має бути суттєво розширений розділ молекулярної патофізіології, зокрема висвітлені теми щодо транскрипційних механізмів розвитку патологічних процесів. Необхідно окремо виділити заняття для розгляду ролі рецепторів у патологічних процесах. Недостатньо висвітлена роль стресу (загального адаптаційного синдрому) в розвитку патологічних змін у різних органах і системах. Роль вільних радикалів у патогенезі хвороб має бути доповнена новими даними, які охоплюють не тільки дані про активні форми кисню й азоту, а й інформацію про сірководневий радикал, оксид карбону (II) й ін.

Теми «Патофізіологія імунної системи», «Запалення» і «Пухлинний ріст» варто розглядати на 2–3 заняттях кожен і формувати в студентів уявлення про сучасні (не пізніше ніж 20 років) уявлення про механізми розвитку цих типових патологічних процесів.

Модуль 2 «Патофізіологія органів і систем» має викладатися на 6 курсі медичного факультету та відігравати

роль узагальнюючої, систематизуючої дисципліни. Студенти 3 курсу здебільшого не мають практичного досвіду в медичній сфері, за винятком студентів, які вступили до закладу вищої медичної освіти з дипломом медичної сестри і мають рік-два практики за спеціальністю. Тому студентам 3 курсу психологічно важко зрозуміти важливість «реперфузійного механізму уражень міокарда при інфаркті», оскільки клінічна картина перебігу інфаркту, протоколи надання невідкладної допомоги і лікування їм невідомі.

Отже, незважаючи на те, що другий модуль «цікавіший» для студентів, оскільки він наближений до їхньої майбутньої практичної діяльності, більшість студентів концентрує увагу на клінічних симптомах, лікуванні патологій, які розглядаються. Цим самим втрачається основний зміст викладання другого модуля. Замість вивчення механізмів розвитку найпоширеніших порушень у органах і системах дисципліна зводиться до «пропедевтики внутрішніх хвороб». Тому перенесення другого модуля дисципліни на 6 курс цілковито обґрунтоване. У студентів 6 курсу набагато більше практичного досвіду в медичній сфері, який вони здобувають під час практичних занять із клінічних дисциплін та роботи у відділеннях на посадах медичних сестер (частина студентів). Накопичення великої кількості емпіричних фактів із медицини (протоколи лікування і діагностики, клінічний перебіг, ускладнення) зрештою приведе до виникнення в студентів двох запитань: чому розвивається ця хвороба (етіологія) та чому саме так (патогенез)? Тому саме на 6 курсі, на додипломному етапі медичної освіти, слід ще раз дати студентам можливість систематизувати знання, з'ясувати етіологію і патогенез.

Необхідність вивчення «Клінічної патофізіології» та виокремлення її в окрему дисципліну широко обговорювалися на VII Пленумі патофізіологів України (Полтава, 2018). На нашу думку, «Клінічна патофізіологія» має безперечне право на існування, а викладати її необхідно як окремий курс для лікарів-інтернів.

Необхідність вивчення курсу «Фундаментальної патофізіології» аспірантами і докторантами має бути обговорена детальніше на наступному (VIII) Конгресі патофізіологів України, оскільки цей курс уже наявний у програмі підготовки докторів філософії за спеціальністю «Патологічна фізіологія». У разі підтримки більшістю провідних патофізіологів України можлива його рекомендація до обов'язкової програми підготовки докторів філософії за клінічними спеціальностями.

З огляду на вищевикладене, пропонуємо такі зміни в структурі дисципліни: перший модуль розширити до 32 лекційних годин, 70 годин практичних занять і 108 годин для самостійного опрацювання предмета студентами; другий модуль залишити без структурних змін (22 лекційні години, 40 годин практичних занять і 51 година для самостійного опрацювання), проте перенести його вивчення на 6 курс.

Список використаної літератури

1. Атаман О.В. Патофізіологія як навчальна дисципліна: її минуле, сучасне і майбутнє / О.В. Атаман // Інтегративні механізми патологічних процесів: від експериментальних досліджень до клінічної практики : матеріали VII Пленуму наукового товариства патофізіологів. – Полтава, 2018. – С. 132–133.
2. Роль тестового контролю в інтеграції освітнього процесу на кафедрі патофізіології до європейського освітнього простору / О.Є. Акімов, А.В. Міщенко, А.А. Левков, В.О. Костенко // Інтегративні механізми патологічних процесів: від експериментальних досліджень до клінічної практики : матеріали VII Пленуму наукового товариства патофізіологів. – Полтава, 2018. – С. 134–135.
3. Ataman O.V. Current challenges and problems in teaching pathophysiology in Ukraine – another reaction to Churilov's paper / O.V. Ataman // Medicina Academica Mostariensia. – 2017. – Vol. 5, N. 1–2. – P. 41–51.

РОЛЬ КОНФЛІКТУ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Артюмова Н.С., Фастовець М.М., Калюжка О.О., Жук Л.А.

Українська медична стоматологічна академія

Розглянуто конфлікт як інструмент формування динамічного типу соціальних відносин, пов'язаних із потенційно можливим або реальним зіткненням суб'єктів конфлікту (студентів) на підґрунті протилежних чи паралельних методів розв'язання проблеми або досягнення мети.

Ключові слова: конфлікт, міжособистісна взаємодія, внутрішньоособистісний конфлікт, соціальний інструмент.

In the article, the conflict is considered as an instrument for the formation of a dynamic type of social relations associated with the potentially possible or actual collision of subjects of conflict (students) on the basis of the opposite or parallel existing and self-aware methods of solving the problem or achieving the goal.

Keywords: conflict, interpersonal interaction, internal conflict, interaction tools.

У наш час соціальний простір вимагає динамічних відносин між індивідами, ставлячи за мету для людини, яка має соціально активний фах, інтеграцію в середовище з потенційним чи реальним зіткненням особистості з різнонаправленими цінностями, умовами існування, здобуття освіти. Тому конфліктологія як соціальний інструмент має на меті використання конфлікту як явища, що спрямовує на розвиток та вдосконалення фахових і комунікативних навичок із професійною спільнотою. Сучасний світ розширює середовище з конфліктними ситуаціями, їхні різновиди (національні, соціальні, політичні тощо) і масштаб [3]. Молодь, яка завжди має активну соціальну позицію і схильність до радикальних методів розв'язання різнонаправлених ситуацій, залучається до конфлікту, що ініціює неминучий розвиток особистості і в позитивний, і в негативний бік, тому обізнаність та використання певних «правил» регулювання конфлікту допомагають педагогу досягти найефективнішого результату в процесі здобуття студентом фаху і фахових комунікативних навичок [1; 3].

За характером конфліктні ситуації поділяють на функціональні (які призводять до розвитку конфліктуючої групи) і дисфункціональні (які окреслюють значимість та цінність проблеми в суспільстві чи певній соціальній групі);